

Erken Görünüm

Journal Pre-proof

13 ve 15. Yüzyıllar Arasında Meşruiyet Kaynağı Olarak Güregân Ünvanı

Dr. Öğr. Üyesi Nagehan KÜÇÜKYILDIZ
Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümü, ARTVİN.
e-posta: rumeysacelik@uludag.edu.tr, ORCID: 0000- 0001-6163-6852

DOI: 10.30794/pausbed.1446077

Dergi adı: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Journal Name: Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute

Gönderilme tarihi/Received: 02.03.2024

Kabul tarihi/Accepted: 20.09.2024

Bu makaleyi şu şekilde alıntılayın: Küçükyıldız, N. (2024). 13 Ve 15. Yüzyıllar Arasında Meşruiyet Kaynağı Olarak Güregân Ünvanı", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı xx , ss. xx-xxx.

To cite this article: Küçükyıldız, N. (2024). ""Güregân" As A Source Of Legitimacy In Between The 13th And 15th Centuries", *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, Issue xx, pp. xx-xxx.

This is a PDF file of an article that has undergone enhancements after acceptance, such as the addition of a cover page and metadata, and formatting for readability, but it is not yet the definitive version of record. This version will undergo additional copyediting, typesetting and review before it is published in its final form, but we are providing this version to give early visibility of the article. Please note that, during the production process, errors may be discovered which could affect the content, and all legal disclaimers that apply to the journal pertain.

Bu, kabulden sonra kapak sayfası ve üst veri ekleme, okunabilirlik için biçimlendirme gibi geliştirmelere tabi tutulan bir makalenin PDF dosyasıdır, ancak henüz dosyanın kesin sürümü değildir. Bu sürüm, son haliyle yayınlanmadan önce ek dosya düzenleme, dizgi ve incelemeden geçecektir, ancak makalenin erken görünürlüğünü sağlamak için bu sürümü sağlıyoruz. Üretim sürecinde içeriği etkileyebilecek hataların keşfedilebileceğini ve dergi için geçerli olan tüm yasal uyarıların geçerli olduğunu lütfen unutmayın.

13 VE 15. YÜZYILLAR ARASINDA MEŞRUIYET KAYNAĞI OLARAK GÜREGÂN ÜNVANI

Öz

Bu çalışmada siyasi evliliklerin meşruiyet kavramıyla nasıl sıkı bir ilişki içinde olduğu ve siyasi otoritenin meşruiyetini sağlamak ve güçlerini pekiştirmek için nasıl bir araç olarak kullanıldığı meselesine değinilmiştir. Özellikle 13. ve 15. yüzyıllarda Moğol ve Timurlu hükümdarları, siyasi evlilikler aracılığıyla meşruiyetlerini nasıl güçlendirdi meselesi izah edilmiştir. Bu süreçte, güregân ünvanı, Cengiz Hân soyundan gelen kızlarla yapılan evliliklerde merkeze alınmıştır. Bu evliliklerin, devlet yönetimine, hükümdarların güçlerine ve ordunun güvenilirliğine etkileri incelenmiştir. Siyasi evliliklerin meşruiyet kavramıyla ilişkisi ve hükümdarların meşruiyeti bağlamında devletin iç ve dış güvenliğine katkıları da irdelenmiştir.

Tarih boyunca eski Türklerde evlilik meselesi ele alınmış olup ne gibi sonuçlar doğurduğu hususuna değinilmesine rağmen güregân ünvanının bir devlete neler kattığı bahsi spesifik olarak değerlendirilmemiştir. Bu bağlamda çalışmamızda siyasi bir evliliğin bir topluma neler kazandırdığı hususuna değinilerek evliliklerin nasıl yapıldığı çalışmamızda değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelime: Moğollar, Timurlular, Güregân, Evlilik.

“GÜREGÂN” AS A SOURCE OF LEGITIMACY IN BETWEEN THE 13TH AND 15TH CENTURIES

Abstract

This study addresses the issue of how political marriages are closely related to the concept of legitimacy and how they were used as a tool to ensure the legitimacy of political authority and to consolidate their power. Especially in the 13th and 15th centuries, the issue of how the Mongol and Timurid rulers strengthened their legitimacy through political marriages is examined. In this process, the title of güregân was centred on the marriages with the daughters of the descendants of Cengiz Khan. The effects of these marriages on the state administration, the power of the rulers and the reliability of the army are analysed. The relationship of political marriages with the concept of legitimacy and their contribution to the internal and external security of the state in the context of the legitimacy of the rulers are also analysed.

Although the issue of marriage in the ancient Turks has been discussed throughout history and the consequences of marriage have been mentioned, the issue of what the title of güregân brings to a state has not been specifically evaluated. In this context, the issue of what a political marriage brings to a society is addressed and how it is done is evaluated in our study.

Key Words: Mongols, Timurids, Güregân, Marriage.

GİRİŞ

Meşru kelimesi “açıklamak, açığa çıkarmak, bir işe başlamak, uyulmaya değer âdet başlamak, din/hukuk koymak” gibi farklı manalara gelmektedir. Sonuna ek getirilerek meşruiyet şeklinde dönüştüğü mana ise meşru olma durumunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle meşruiyet, esas olarak “şeriat/hukuka uygun olan”, “şeriatın/hukukun izin verdiği” çerçevede hareket etmek manasına gelmektedir. Toplumsal hayatta ise kanunlara bağlı olarak, toplumsal yapının ve ilişkilerin kurulması için vazgeçilmez olan bir mekanizma fonksiyonu olmuştur. Yerleşik kurallara ve usule olan uygunluk meşruiyet kavramının aklımıza getirdiği ilk manadır. Örneğin, bir hükümdarın en büyük oğlu tahtın meşru varisi sayılabilir ve başkaları tarafından da kabul görülen bir kişi olabilirdi (Okumuş, 2010: 14; Türcan, 2010: 571-574; Aybakan ve Dönmez, 2004: 378-380). Ayrıca gücün dayandığı ilkelerin temeli meşruiyeti belirlemektedir. Yere ve zamana göre değişim gösterebilmektedir (Alptekin, 2021: 197). Meşruiyet kelimesinin Latince karşılığı “Legitimus” ya da “Legitimatio” İngilizcesi ise “Legitimacy” olarak geçmektedir (Oktay, 2005: 75; Çetin, 2003: 66).

Siyasi açıdan meşruiyet konusu ele alındığında, mevcut iktidarı kabul etme ve onun meşruluğunu tanıma anlamına gelir. Siyasi bağlamda meşruiyet sorunu, “siyasal iktidarın toplum nezdinde kendisini ve icraatlarını kabul ettirme” zorluğu olarak değerlendirilebilir (Biber ve Turancı, 2014: 32). Meşruiyet, siyasal iktidarın temellendirilmesinde en kritik üst kavramdır. Siyasal iktidarın varlık nedeni ve devamlının yegâne güvencesi, meşruiyetin sağlanmasıdır. Devlet, siyaset, egemenlik ve iktidarın konuşulduğu her mecra aynı zamanda meşruiyet alanı olarak öne çıkar. Herhangi bir toplumun siyasal, sosyal ve ekonomik düzenlemelerinin ve kurumsallaştırmalarının haklılığına duyulan inanç, meşruiyetin gelişmesine yönelik bir temel oluşturur. Meşruiyet toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılanmanın önemli bir dayanağı olarak işlev görür. Meşruiyet, meydana getirdiği siyasal ve toplumsal bütünlük çerçevesinde toplum düzenlemelerini belirler ve bu düzenlemelerle bireyin bu bütünlüğe entegre olmasını sağlar. Ayrıca bu kavram, bireylerin her alandaki başvurularını yönlendirir, eylemlerini bu doğrultuda şekillendirir, yaşamlarını bu prensiplere göre değerlendirir ve sosyal, siyasal, ekonomik yapıda bu ilkeleri esas alarak davranış sergiler. Siyasal iktidar, tabii ki meşruiyet olmadan kurulabilir, ancak sürdürülebilir değildir. Sürdürülebilir iktidar meşru iktidardır. Bu nedenle her iki iktidar da meşruiyetine olan inancını oluşturmak, geliştirmek ve sürdürülebilmek için çaba harcar (Çetin, 2003: 66-71). En genel ifadeyle her siyasal yönetimin meşruiyetini sağlama zorunluluğu vardır. İktidarların hepsi, tarih süresince devamlı olabilmek adına meşru olduklarını halka anlatma hususunda kendilerini zorunlu hissetmiş, toplumsal rızayı kazanma yönünde mücadele vermişlerdir. Genel olarak, iktidarın meşruiyeti yönetimin toplum içinde kabul edilmesi, değerler çerçevesinde hak kazanması ve temel ilkeleri tespit ederek kendi ideolojisini meydana getirmesiyle bağlantılıdır (Duman, 2023: 666-667).

Toplumsal tarih boyunca inançlarını ve güçlerini temellendirmek için sürekli bir meşruiyet arayışı içine girmişlerdir. Bu meşruiyeti kurmak için bilhassa din, gelenek ve yasal düzenlemeler gibi farklı kaynaklara başvurmuşlardır. Özellikle “kut” inancı Eski Türklerde meşruiyetin kaynağı olarak bilinmektedir. Kut doğumla beraber başlayıp tarihî süreç içerisinde gelişim göstermektedir. Bu inançla toplumu idare edenler güçlerini tanrısal bir ilahtan aldıklarına inanarak yönetimlerini bu şekil meşrulaştırmışlardır. Fakat İslamiyet’i benimseyen Türklerin inançları da bu anlamda zamanla değişime uğramıştır (Zorlu, 2022: 502).

Bu bağlamda, 13. ve 15. yüzyıllarda Moğol ve Timurlu hükümdarlarının devlet yönetiminde meşruiyeti sağlama anlayışlarının belirgin bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu süreç, Cengiz Hân ve haleflerinin çeşitli kabilelerle gerçekleştirdiği evlilikler yoluyla “güregân” unvanına sahip bireyleri devlet yönetimine dahil etmesiyle başlamış ve Timurlular döneminde de devam etmiştir. Moğollar, bu evlilikler sonucunda “güregân” unvanıyla damat kabul edilirken, Timurlular ise bu unvanla hân’ın damadı olarak tanınmıştır. Bu doğrultuda dönemin hükümdarı Timur, Cengiz Hân’ın soyundan gelen kadınlarla yaptığı evliliklerle Cengiz Hân’ın soyuna mensup olarak damat konumuna geçmeyi ve böylelikle meşruiyetini pekiştirmeyi hedeflemiştir. Timur’un siyasal yaşamında bu tür evliliklere yönelmesinin nedeni, dönemin hükümdarları seçkin bir idareci hanedana mensup olmalarının yanı sıra sahip oldukları yetenek ve savaşçı kabiliyetleriyle bilinmelerine rağmen, karşılarında aşılmaz zor bir engel bulunmaktaydı. Özellikle Timur, Cengiz Hân’ın doğrudan soyundan gelmeyen bir aile kökenine sahipti ve bu durum, devleti yönetme yetkisinin temel koşulu olarak görülmekteydi. Timur, bu sorunu aşmak ve devlet yönetiminde orduya dahil olup idari görev almak amacıyla Cengiz Hân soyundan bir hatunla evlenerek soruna çözüm bulmuştur.

Bilindiği üzere Türkçede kullanılan “evlenme” ve “evlendirme” terimleri, bir erkek veya kızın kendi ailesinden ayrılarak yeni bir ev veya aile oluşturduğunu ifade eder (Türkçe Sözlük, 2011: 837; Kafesoğlu, 2009: 228). Evlilik, tarih boyunca devletlerin ve toplumların varlığına katkıda bulunarak aile kurumunun temelini oluşturmuştur. Çiftler sadece birbiriyle siyasal ve maddî kazanç amacıyla evlilik sözleşmesi yapmamış olmalarına rağmen, kendi aralarındaki ilişkiyi evlilik kurumuyla güçlendirmişlerdir. Bu politika, devletlerinin kazançlarını korumayı hedefleyen hanedanların yaptıkları “siyasal evlilik” olarak da isimlendirilmiştir (Kurtoğlu, 2021: 45-46;

Turğut, 2017: 95-97; Kuran, 1990: 54; Küçükyıldız, 2021: 17). Yapılan siyasi evlilikler ile akrabalık bağı kurmanın ötesinde siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda beraber hareket etmeye başlarlar. Kadını odak noktasına alarak meydana gelen siyasi evliliklere, ikili arasında bir bağ kurmak ve ilişkileri ilerletmek maksadıyla büyük sorumluluk yüklenmiştir. Buna binaen kadın, siyasi ilişkiler kurulmasında yapılan evliliklerin vazgeçilmez unsuru olmuş ve ilişkilerin iyi tutulmasında her zaman güvence olarak görülmüştür (Soslu, 2017: 10). Bu düşünceden hareketle yapılan evliliklerle sadece iki birey aralarında bağ kurulmamış aynı zamanda diğer boy ve kabilelere siyasi etkileşime girmişlerdir. Hatta evlilik yoluyla devlet yöneticileri çeşitli ünvanlara mazhar olarak kendilerinde hak talep etmiş ve güç elde etmişlerdi. Yani evlilik yoluyla meşruiyet elde etmiş ve bir hükümdarın ünvanıyla devlette söz sahibi olmuşlardır. Evlilik yaptıkları kadına da büyük ehemmiyet verip saygıda kusur etmemişlerdir.

Güregân Ünvanının Manası ve Kullanım Amacı

Ünvan, teriminin çeşitli anlamları ve kullanımları, kültür tarihine ilişkin önemli bilgiler vermesi bakımından dikkate değerdir. Sözlükte “kitap, mektup ve yazı başlığı” manasındaki ünvan kelimesi Türkçe’de “bir kimsenin memuriyet rütbesini ve görevini belirten söz, lakap” anlamına gelmektedir. Ünvan kullanımı, Türkler, İranlılar ve Araplar arasında köklü bir gelenek olarak bilinmektedir (Özaydın, 2012: 163). Konumuz itibarıyla 13 ve 15. yüzyıllar arasında kullanılan “güregân” ünvanı ele alınacaktır. Bu bağlamda ünvanın sosyal ve siyasal işlevleri, yanı sıra topluma sağladığı değerler detaylı bir şekilde incelenecektir.

Güregân, “güveyi, damat, birinin kızının ya da kız kardeşinin kocası” manasına gelmektedir. Bu kelime sözlükte “kürgân, kürgen, küregen, gürkan” şeklinde de geçmektedir. Kelime bu haliyle ünvan olarak Moğolcadan Türkçeye aktarılmıştır. Buna ilaveten Türkçede “güvey veya damat” manasında olan küdâgü “damat” Moğolcadaki kürâgân ile bağlantılı olduğu ifade edilmektedir (Gülensoy-Küçük, 2015: 303; Johannes, 2020: 52; Şahin, 2017: 13; Lessing, 2003: 799). Clauson’nun *an Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* adlı sözlüğünde güregân kelimesinin manası ele alınmıştır. Şöyle ki, “küde-, karşılaştırma: küde:n” genellikle “damat” anlamında kullanılır, yani “kızın eşi”, bazı Kuzeybatı dillerinde “küçük kız kardeşin eşi” anlamına gelir, ancak bazen daha genel olarak “güvey” olarak da kullanılmıştır. Çok eski bir kelime olup Moğolca’da gürege(n) olarak geçmektedir. Küzegü kelimesi birçok fonetik değişimle birlikte, “küze, küyyü, küde, küyy, küyo, küyeu, kuyov, küyew, kiyaw, giyev, küreken, güvey, giyev, köri” şeklinde kullanılıp “kızımın, küçük kız kardeşimin veya herhangi bir küçük kadın akrabasının eşi” anlamına gelmektedir. Ayrıca küde:gü “damat” manasına gelmektedir. Kelimenin çoğul şekli ise, küdegümüz yani “damatlarımız” şeklindedir (Clauson, 1972: 703). Rybatzki, *Die Personennamen und Titel der Mittelmongolischen dokumente* adlı çalışmada “güregen, gürigen, küregen, kürgen, küyâgü, küvâgü” kelime manasını “damat, gelin” olarak ifade etmiştir. “Güreget-te ~ S güriget-te” “damat” olarak (çoğul) güreget ~ S güriget ~ U kürged” Çince de fu-ma bir imparatoriçenin kocası prens konsort olarak adlandırılır. Ayrıca yazar, “güregele- kürgen” “damat olarak almak, kızının ya da kız kardeşinin kocası” olduğunu da belirtmektedir (Rybatzki, 2006: 569-570). Hâfız-ı Ebrû’nun *Zübdetü’t Tevârîh* adlı eserinde de گورگان/gürgân ifadesinin damat manasında kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, müellif eserinde Timur’u gürgân ünvanıyla anmaktadır (Hâfız-ı Ebrû, 1372: 5-13-15) Moğolların Gizli Tarihi adlı eserde damat manasında kullanılan güregân kelimesi gürege olarak geçmektedir. Gizli Tarihte, ünvanın “damat” olduğu belirtilmektedir (Moğolların Gizli Tarihi, 2016: 84; Boyle, 1963: 238). İbni Arabşah da eserinde güregân’ın “güveyi, damat, birinin kızının ya da kız kardeşinin kocası” manasına geldiğini ifade etmektedir (İbni Arabşah, 2012: 36). Diğer bir görüş ise Abdülkadir İnan’a aittir. Damat manasına gelen güvey kelimesi eski Türk metinlerinde küdegü şeklinde geçtiğini ifade eden İnan, küdegü kelimesinin kök şeklinin “küde-” ve “küdez-” fiillerinden türediğini, bu fiillerin “gütmek, korumak ve çobanlık yapmak” anlamlarına geldiğini ifade etmektedir. İnan’a göre, kelime “küde-ä-gü” şeklinde türetilmiş olup, Moğolcada “kürâgân küzâgân, küsâgân” biçiminde bir gelişme geçirmiştir (İnan, 1991: 139-140). Tuncer Gülensoy, Abdülkadir İnan tarafından “gütmek” kökü ile ilişkilendirilen “küde-küt-” biçimindeki kelimenin etimolojik analizini kabul etmek zor olduğunu ayrıca Türk kültüründe, evlenecek erkeklerin kayınpederlerinin hayvanlarını gütmekle yükümlü olduğuna dair somut bir delil olmadığını ifade etmektedir. Gülensoy, bu durumun, yalnızca yoksul bir gencin ayrı bir ev açamaması ve bu nedenle kız tarafının evine yerleşmesi durumunda iç güveyi şeklinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Kelime eski Uyur Türkçesinde olan “küden” ve bu kelime “misafir veya konuk” anlamına gelir. “Küdenlik” terimi de “konuk” anlamını taşır. “Küde” kelimesi “durmak”, “beklemek”, “gözlemek”, “gütmek” anlamlarına gelirken, “durmak, beklemek” anlamları misafir anlamıyla da uyumludur. Divan’daki küdegü kelimesinin “güvey” anlamındaki şeklinin de bu kökten türemiş olabileceği düşünülmektedir. Kıpçak Türkçesinde küyegü ve küyev olarak karşımıza çıkan terim, Kırgızca’da “Köyö” yani “güvey, damat veya genç koca” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca, Kırgızca’da “küyöü bala” terimi, “kendi karısının büyük hemşerisi veya yaşça büyük akrabası karşısında erkek” anlamında “küyöü coldos”, “sağdıç” ve “küyöölö”, “nişanlı kızı

nişanlı delikanlı sıfatıyla ziyaret etmek ve onun yanında geceleme” gibi isim ve fiil halleri de mevcuttur (Gülensoy, 1973: 298). Türk-Cengiz devletleri döneminde, “küregā(n)” terimi özel bir ünvan anlamı kazanmıştır. Hem Türkler hem de Moğollar arasında bu ünvan, damadın (güveyin) kızın ailesine karşı taşıdığı sorumlulukları ve belirli bir süre hizmet etme yükümlülüğünü ifade etmektedir. Bu bağlamda, küregā(n) teriminin sosyal ve kültürel öneminin anlaşılması, dönemin toplumsal yapısına dair değerli bilgiler sunmaktadır (Özyetgin, <https://kutuphane.tdk.gov.tr/details?id=28712> (t.y): 440). Siyasi amaçlı gerçekleştirilen evlilikler, hükümdarın saltanatı boyunca sürekli olarak uygulanmış ve önemini hiçbir zaman yitirmemiştir. Ayrıca bu tarz evlilikler, devletler arasında olumlu sonuçlar doğurarak, bilhassa savaş durumlarında müttefik kazanma ve mücadele zamanında arkasında düşman bırakma amacı taşımıştır.

13. ve 15. yüzyıl evliliklerinin en önemlisi ve muhtemelen en dikkat çekici türü, iyi bir aile kökeni ile gerçekleştirilen evliliklerdir. Bu tür evliliklerin genellikle aile mirası, sosyal statü ve kültürel değerlerin devamını sağlamaya yönelik bir arayışı yansıttığı görülmektedir. Bu bağlamda, bireylerin aile geçmişi ve kökleri, evlilik sürecinde önemli bir rol oynar ve bu tür evlilikler, genellikle toplumda dikkate değer bir prestij ve itibarla ilişkilendirilir. Bu evlilikler, sadece hükümdarlar arasında yapılmamış, aynı zamanda hanedanın diğer üyeleri de teşvik edilerek iyi bir evlilik gerçekleştirmeleri desteklenmiştir. Bu tarz evlilikler devletler arası bağı güçlendirmekle kalmamış aynı zamanda hanedanın soyunu koruması bakımından da fayda sağlamıştır. Moğolların güregān ünvanını kazanmaları ve sonraki süreçte Timurluların bu ünvanı edinme amacıyla bu aileden hatunlarla yaptıkları evlilikler, Moğol soyuna dayanan meşruiyet anlayışını ve hükümdarların devlet yönetiminde sağlam bir temel oluşturma çabalarını yansıtmaktadır. Sonuç itibarıyla, yapılan hanedan evlilikleri, devletler arası bağları kuvvetlendirmek ve devlet yönetiminde prestij elde etmek için etkili bir strateji olmuştur.

Siyasal İktidar Aracı Olarak Güregān Ünvanının Kullanımı

Siyasal otoriteler liderin itibarını ve gücünü dikkate alarak meşru iktidarını pekiştirmeye çabalamaktadırlar. Bir liderin kişisel saygınlığı ve bağlılığı, doğrudan orantılı olarak artış göstermektedir. Bu süreç, iktidarın kişiselleştirilmesi olarak tanımlanan bir durum olup, meşruiyet açısından büyük bir önem taşımaktadır. Devleti idare eden hükümdarların yaptığı evliliklerin çoğu meşruiyeti sağlamak ve halk üzerinde güçlü bir pozisyona erişmek şeklinde hedeflenmiştir (Duman, 2023: 670-677). Devlet adamının meşruiyet kazanması, toplumun eksik yönlerini tespit ederek ve bu doğrultuda olumlu katkılar sağlayarak gerçekleştirilebilir. Daha öncede bahsedildiği üzere Moğol ve Timurlular siyasi ve sosyal yapısı gereği soylu kişilere dayalı evlilik yapma geleneği itibar görmüş ve bunu da evliliğin neticesinde güregān ünvanı alarak elde etmişlerdir. Özellikle bu ünvanı elde etmeye ve tahtın diğer varislerine de aktarmaya özen verenler özellikle Timurlular olmuştur.

Moğollarla¹ akrabalık evlilik yoluyla sağlanırdı. Evlilik yoluyla Moğollara akrabalık kuran devlet ve kabileler artık Moğollar için yabancı olmaktan çıkarak, ilişkilerin boyutunu önemli ölçüde değiştirmiştir (Gördeğir, 2019: 1327). Geniş coğrafyalara hükmeden Moğol hükümdarları evlenme yöntemiyle Cengiz ailesine akrabalık kuran, güregān ünvanı sıfatına nail olmuştur. Yani diğer bir ifadeyle, Cengiz Hân'ın kızlarının evlenmiş oldukları kişilere güregān denilmiştir. Güregān olabilmenin ilk şartı, seçkin bir kadınla evlenmektir. Bu bağlamda, Güregān olarak bilinen ilk kişi Cengiz Hân'dır. Cengiz Hân'ın babası Yesügey Bahadır, Merkitlerden Höelün Hatun'u kaçırmış ve bu evlilikten Cengiz Hân doğmuştur. Cengiz Hân doğarken, babasının elinde kan pıhtısı vardı ve bu yüzden Temuçin adı verilmiştir. Temuçin'in ailesi arasında Hasar, Haçi'un ve Temuge adında üç erkek kardeşi ve Temülen adında bir kız kardeşi vardır. Dokuz yaşına geldiğinde, Temuçin'i Olhonutlardan bir kızla evlendirmek için yola çıkmıştır. Ancak Yesügey, yolculuk sırasında zehirlenerek hayatını kaybetmiş ve Temuçin, kayının oğlunun kızıyla evlendirilmek üzere bırakılmıştır (Moğolların Gizli Taihi, 2016: 3-53; Cüveynî, 2013: 90-300; Kafesoğlu, 1953: 105-136).

¹ Moğollar, Gobi Çölü'nün kuzeyine düşen Onan ve Kerülen Nehirleri ile Baykal Gölü kıyılarında varlık sürmüşlerdi. Moğolların dilleri Altay dil ailesinden Türkçe ve Korece, Mançu-Tunguzca ile gramer ve kelime açısından bağ olan Moğolların menşei meselesi hâlâ tam aydınlığa kavuşmamıştır. X-XII. yüzyıllarda Moğol asıllı kabileler tarafından Kuzey Çin ile İç Asya'da Karahitay, Curcen ve Kitanlılar gibi devletler oluşmayla beraber Moğolların dünya tarihinde etkin konuma gelmesi, XIII. yüzyılın ilk dönemlerinde Timuçin'in kurduğu Moğol İmparatorluğuyla vuku bulduğu bilgisi kaynaklarda geçmektedir. Timuçin babasının ölümünün ardından kendisine düşmanlık besleyen çevre kabileleri itaat altına alarak tek bir çatı altında toplama zaferini göstermiştir. Cengiz Hân zamanında yükselişe geçilmiştir. Cengiz Hân, 1226 yılına kadar idare etti ve başarılı mücadeleler verdi. Hân, son seferini Tangutlar üzerine yapmayı planladıysa da gerçekleşmedi. Hastalığı şiddetlenen Cengiz Hân, 24 Ağustos 1227 yılında öldü. Hân öldüğü zaman 72 yaşındaydı. Daha sonra 1229 yılında Ögeday tahtın başına geçti (Kazvîni, 1963: 190-191; Âştîyânî, 1389: 10-100; Abû'l-Farac, 1950: 525-526; Spuler, 2011: 44; Vladimircov, 1950: 11; Vladimircov, 1987: 1-60; Yinanç, 52; İbnü'l Esîr, 2016: 353; D'Ohsson, 2014: 23-275; Cüveynî, 2013: 83-120; Roux, 2001: 22-24; Barthold, 2006: 1-20; Kafesoğlu, 2000: 20-190; Kafalı, 1993: 369; Temir, 2002: 257; Galstyan, 2017: 21-70; Anonim, 2016: 3-240; Jackson, 2022: 48-354; Hartog, 2003: 11-12; Yuvalı, 2017: 5184; Galstyan, 2017: 1-160; Toğan, 2002: 243; Özgüdenli, 2020: 225-229; Hacı, 2018-70; Güler, 2016: 19-132).

Cengiz Hân, dış ilişkilere oldukça önem vermiş ve bu hususta yapılabilecek her yola başvurmaktan çekinmemiştir. Cengiz Hân için, Konguratlar gibi önemli bir Moğol boyu ile evlilik yoluyla akrabalık kurmak ve dış ilişkileri sürekli canlı tutmak her zaman yararlı olmuştur. Hân, bu boyun ilerleyen dönemlerde kendisi için faydalı olacağını düşünmüş olmalı ki, Konguratların eski elçisi Noyan olarak bilinen ve daha sonra Darga Güregân olarak anılmaya başlayan komutanı ile akrabalık bağı kurmaya karar vermiştir. Elçi Noyan'ın Şingu Güregân adında bir oğlu vardı; burada güregân terimi “damat” anlamında kullanılmış olup, gerçek ismi Şingu olarak bilinmektedir. Cengiz Han, diğer Kongurat kabilelerden dört bin kişiyi ayırarak Şingu Güregân'ın komutasına vermiş ve ona, Tuluy Hân'ın büyük kızı, dördüncü kızı Tümelün'ü eş olarak vermiştir. Bu görevle birlikte Şingu Güregân, Tumat bölgesine gönderilmiştir (Zhao, 2001: 101-102; Gilli, 2012: 709-723; Subaşı, 2021: 210). Böylelikle Cengiz Han güregân ünvanlı şahısların sayısını artırarak devlet idaresinde güç elde etmişlerdir.

Yine 1238 senesinde Ögeday Kağan, Üçüğü Güregân isimli bir kişiyi tugay komutanlığına getirerek Toluy Hân'ın kızı Yesu Buka ile evlenmesini sağlamıştır. Mengü Kağan'dan beri Toluy soyuna mensup tüm Moğol Hânları Konguratlardan eşlerle evlenmişlerdir. Cengiz Hân'ın oğlu Toluy, Nayan Hatun ile ve oğlu Cörike, Elçi Noyan'ın torunu Bulga Hatun ile evlilik politikaları gerçekleştirmiştir. Yine Toluy'un oğlu Arık Böke, iki tane Kongrat kabilesinden Kutlu ve Eşitay Hatun isimli kadınla evlilik akdi yapmıştır. Aynı zamanda Toluy'un diğer oğlu Kubilay, Elçi Noyan'ın kızı Çabuy isimli bir kızla evlendi. Daha sonra Kubilay Hân, Çabuy Hatun'un kardeşi olan Naçin Güregân'ın kızı Menbay Hatun ile evlilik gerçekleştirmiştir. Kubilay üçüncü eşini de Kongrat kabilesinden alarak siyasi sahada gücüne güç katmış ve ordusunu evlilik yoluyla kuvvetlendirmiştir. Kubilay'ın üçüncü eşinin adı Tuolian'ın kızı Tegülün isimli “Büyük Hatun” olduğu kaynaklarda geçmektedir. Kubilay, Konguratlardan Kökeçin isimli kızı, oğlu Jin Gim ile evlendirmiştir. Bu kadın oldukça mert ve zarif biridir. Aynı şekilde Kubilay oğullarını da Kongrat kabilesine mensup hatunlarla evlilik geleneğini sürdürmüştür (Zhao, 2001: 114; Subaşı, 2021: 211-214; Subaşı, 2022: 7-8). Bu bağlamda verilebilecek bir diğer örnek, Moğol Hânı Tolui'nin Lingkun Hatun'dan olan üçüncü oğlu Kutuktu'dur. Kutuktu'nun ikinci ve en küçük kızı Şirin Aka, Üşin kabilesinden Tukçi Güregân ile evlenmiştir. (boyle, 1956: 146, 153; Çelik, 2020: 383).

Bu stratejik evlilik politikaları, Moğol liderlerinin sadece iç siyasi yapıları değil, aynı zamanda dış ilişkileri ve ittifaklarını da güçlendirmeye yönelik kapsamlı bir yaklaşımın parçasıydı. Örneğin, Tengiz Güregân'ın yaşadığı dönemdeki evlilik stratejileri de bu geniş çaplı politika çerçevesinde değerlendirilebilir. Tengiz Güregân, Oyrat kabilesi² yöneticisi olan Kutuka Beki zamanında, Güregân ünvanıyla orduda komutanlık vazifesi yapan kişilerden birisidir. Tengiz Güregân, Ögeday'ın oğlu olan Güyük/Göyük Hân'ın kızlarından birisiyle izdivaç gerçekleştirmiştir. Güyük Hân, Tengiz'e kızını vererek kendi sülalesine dahil edip hizmetinde bulunmasını sağlamıştır. Bu vesileyle Güyük Hân, kendisine hem sadık bir görevli bulmuş hem de akrabalık tesis etmiştir. Güyük Hân'ın ölümüne müteakip yerine Mengü Kağan geçmiştir. Mengü Kağan yönetime gelince Güyük Hân'ın aile ve hizmetinde çalışanlara karşı düşmanlık besleyip onların idamına sebep olmuştur. Tengiz Güregân, suçlu bulunan kişiler arasında yer almaktadır. Ancak, yetkin bir diplomat olarak tanınan eşi, Güyük Hân'ın kızı olan eşinin affedilmesi için arabuluculuk yapmıştır. Bu girişim sonucunda Tengiz Güregân bağışlanmış ve idam cezasından kurtulmuştur. Tengiz'in işkenceden kurtulmasındaki en büyük sebep eşinin hân soyundan gelmesidir. Bunun yanı sıra kadın, Mengü Kağan'a çeşitli iyilikler yapıp gönlünü kazanmıştır (Cüveynî, 2013: 475; Broadbridge, 2016: 124-127; Subaşı, 2021: 104). Moğollar, varlık gösterdikleri süre boyunca siyasi ittifaklarını güçlendirmek maksadıyla çok eşli evlilik pratiğinden çekinmemişlerdir. Bu politika, hanedanlar arası bağları güçlendirmiştir. Moğol liderlerinin evliliklerini yaparken soy kavramını ihmal etmedikleri hükümdarlar, kızlarını soylu güregân ünvanlı erkeklerle evlendirdikleri görülmektedir. Bu durum hem siyasi hem de sosyal anlamda kadınların toplum içindeki rolünü ve prestijini önemli ölçüde artırmıştır. Bilhassa bu tarz ünvanlar ve evlilikler aracılığıyla kadınlar, sadece ailelerinin değil aynı zamanda devletin yüksek mevki ve yetkilerinin bir parçası haline gelmiş oluyorlardı. Bu süreç, Moğol aristokrasinin ve hanedanının toplum içindeki sosyal yapısını güçlendirirken, kadınların da politik ve toplumsal etkilerini genişletmiştir. Böylelikle Timurular da soylu kadın olarak bilinen Cengizli hatunlarla evlenmeyi tercih etmişlerdir.

Moğol hanedan toplulukları Olunat Klanı ve İkires Klanı ile siyasi manada sıklıkla evlilikler gerçekleştirdiği hususunda bilgiler mevcuttur. Reşidüddîn Fazlullâh, bu evliliklerin kimler arasında gerçekleştiğini ve evliliklerden

² Oyrat Kabilesi: Doğuda Çungar ve Oyrat, batıda Müslüman Türkler'in verdiği Kara-Kalmuk/Kalmak/Kalmık isimleriyle bilinmektedirler. Kalmuklar, Cengiz Hân döneminde Baykal gölünün batısına kadar yayılan ormanlarda ve Altay dağlarının uç kısımlarında varlık sürdürmektedirler. Sonraları bu topluluk Cengiz Hân'ın torunu olan Hülâgü Hân ile beraber İlhanlı Devleti'nin kurulmasına katkıda bulunmuştur. Oyrat Hânlığı'nın kurucusu Togan Hân'dır. Oyrat Hânlığı zamanla Çin İmparatorluğu karşısında büyük bir güç haline gelmiştir. Uzun süre tarih sahnesinde duran Kalmuklar 1773/74 yılında Pugaçev ayaklanmasına katılarak kötü bir süreç geçirdiler. XIX. yüzyılın sonlarına doğru bunların Sünnî Müslümanlığı benimseyen az bir grup Orta Asya topraklarına göç etmiştir. Sonra da Isık Göl civarına giderek orada varlık sürmüş ve Kalmuk adıyla bilinmişlerdi (Yücel, 2001: 267-268).

dünyaya gelen çocukların hepsinin isimlerini detaylıca ele almıştır. Bu isimlerde dikkat çeken önemli bir husus, güregân ünvanının neredeyse her ismin sonunda yer almasıdır. Bu evliliklerle Cengiz Hân, siyasi ilişkilerini güçlü tutarak ordusuna büyük katkı sağlamıştır (Reşîdüddîn Fazlullâh, 1362: 125, 124, 150, 195,196; Reşîdüddin Fazlullah, 2013: 6-81-82).

Moğol toplumunda, Oyratlar, Merkitler, Kerayitler ve Tatarlar gibi farklı kabilelerle yapılan politik ve askeri evlilikler sıklıkla gerçekleştirilmiştir. Bu evlilikler, soyun devamını sağlamak amacıyla çocuk sahibi olmanın önemini vurgularken, gelinlere büyük bir saygı gösterilmiş ve genellikle bu kadınlara çekingen bir tutumla yaklaşmıştır. Bu durum, siyasi evliliklerde ve meşruiyetin sağlanmasında kadınların değerli bir rol oynadığını göstermesi bakımından önemlidir. Tüm kabilelerle yapılan evlilikler arasında en yaygın olanı, Cengiz Hân döneminde görülen Tatarlarla yapılan evliliklerdir. Cengiz Hân'dan sonra, Cucî ve Toluy ulusundan olan Hülâgû'nun soyundan gelenler arasında Tatarlarla yapılan evliliklere sıkça rastlanmıştır. İlhanlılar döneminde, Hülâgû'nun kızı Bulugan Aka, bir Tatar üyesiyle evlendirilmiştir. Bulugân Aka, Geyhâtû'nun annesi ve Abaka Han'ın eşi Nukdan Hatun'un kardeşi Cürme Güregân ile izdivaç yapılmıştır. Ayrıca Hülâgû'nun büyük kızı Bulugan Aka, Abaka Hân'ın eşi ve Geyhâtû Hân'ın annesi Nukdan Hatun'un kardeşi (Tatarlardan Cucî'nin oğlu) Cürme Güregân ile evlilik gerçekleştirdi. Cucî, Cengiz Hân'ın kardeşi Otçî Noyan'ın kızı Çiçegân ile evlilik yapmıştı. Bu hatun, Cürme Güregân'ın annesiydi. Bundan dolayı Cucî'de Güregân ünvanıyla "damat" olarak kabul edilmiştir (Reşîdüddin Fazlullah, 2013: 10-11; Zhao, 2001: 112; Broadbridge, 2016: 132-133; Yücel, 2010: 67; Subaşı, 2021: 221-241). Akbuka Güregân Noyan, İlkan Noyan'ın oğlu olup, Hülâgû ve Abaka Hân dönemlerinde öne çıkan bir komutandır. Celayir kabilesinden (1340-1431)³ yetişmiş ve Hülâgû'nun emrinde Batı Asya'ya gönderilen ünlü komutanlardan biridir. Argun Hân'ın kızıyla evlendiği için güregân ünvanını almıştır (Wing, 2016: 5-6; Macit, 2019: 15).

Timur, Çağatay Hânlığının son dönemlerini iyi değerlendirip krizi fırsata çevirmiş ve Timurlu Devlet'ini kurmayı başarmıştır. Timur 10 Nisan 1370 tarihinde Semerkand merkez olmak üzere hükümdarlığını ilan etmiştir. Timur başa geçtiği zaman devletin yapısı gereği "emîr" ünvanını kullanmıştır. Ancak "hân" ve sultan" gibi güçlü ünvanları kullanma hakkı elde edememiştir. Timur akıllı bir politika uygulayarak bu engelini Cengiz Hân soyundan gelen kızlar alarak aşmış, meşruiyet temellerini güçlendirmiş ve güregân ünvanına gelen "hân hamat" olmaya hak kazanmıştır. Timur döneminde bu evlilikler sadece kendisiyle sınırlı kalmamış hükümdarlığın sonuna kadar iyi soylu evlilikler devam etmiştir. Timur'un saltanatının kuruluş döneminde, Cengiz Hanedanı'nın fiili gücü azalmış olmasına rağmen, hala önemli bir itibara sahipti. Hânlık yetkisinin Cengiz soyundan gelenlere ait olduğu inancı, hâlâ geçerliliğini koruyordu ve Timur bu inanç doğrultusunda Suyurgatmış Hân'ı tahta geçirmişti. Timur, yönetim faaliyetlerini zaman zaman hân adına, zaman zaman da divan adına yürüttü. Ayrıca, Timur'un bazı halefleri de Cengiz Hân soyundan gelenleri "hân" ünvanıyla tahta geçirmişti. Timurlu Devleti'nin sosyal yapısı, sadece Cengiz geleneğine bağlı değildi; aynı zamanda İslam-İran geleneği de bu sosyal yapıya önemli bir katkı sağlamaktaydı. Dolayısıyla, Timurlu siyasi iktidarının meşruiyeti, bu iki kaynaktan güç alıyordu (Grousset, 2011: 412; Aka, 2000: 108; Alan, 2007: 267; Oruç, 2023: 549).

Timur ve onun soyundan gelenlerin yönettiği devlet, çeşitli kültürel ve etnik unsurların bir araya geldiği heterojen bir yapıya sahipti. Bu devlet, Cengiz geleneği, bulunduğu coğrafyanın yerleşik yaşamından kaynaklanan kültür ve İslam dinini benimsemek suretiyle üç farklı kültürden besleniyordu. Ayrıca Cengiz Hân'ın geleneği, devletin yönetim yapısını, askeri organizasyonu ve göçebe yaşam tarzını belirleyici bir rol oynuyordu. Timur'un, köklü bir hanedana üye olmaması ve kendi soyundan miras olarak devlete ve orduya sahip olmamasına rağmen devleti ve ordusu, kendi zekâsı ve askeri dehası sayesinde kurulmuştu (Alan 2007: 28).

Yukarıdaki hususlar dikkate alındığında, Timur'un siyasetinde siyasi evliliklerin büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Timurlu dönemi hanedan üyelerindeki kıdemli emîrlerin büyük prestijleri olup kızları da hükümdar eşleri olarak önemli gelin adaylarıydı. Timur'un uyguladığı en önemli politikasında Cengiz soyunun hanlık hakkına sahip olması ve meşruiyet için hanedanla bir ilişki kurma fikri egemendi. Timur ve halefleri, kız alıp vermeden evvel güttükleri politika Cengiz Hân'ın meşruiyetinden faydalanmak adına kukla hanlar tayin etmektir.

Siyasi mahiyette olanlar arasında öne çıkan en önemli evlilik, Timur'un Cengiz Hân soyuna mensup Kazan Hân'ın (1343-1346) kızı Saray Mülk Hanım ile olan evliliğidir. Bu kadın, hanedan kadınları arasında yüksek

³ Celayirlilerin (1340-1431) Moğolistan'ın doğusunda Onon Irmağı kıyılarında ve Karakorum çevresinde göçebe yaşam sürdürmekteydiler. Cengiz Hân ve İlhanlılar döneminde varlıklarını sürdüren Celayirliler, özellikle askeri ve siyasi alanda etkili kişilerin varlığıyla Moğol yönetimi altında nüfuz elde etmişlerdir. Celayirli kabilesi Moğol soyuna mensup olup çeşitli kabilelerden oluşmaktadırlar. Celayirliler, Cengiz Hân'ın yapmış olduğu zaferlerde yanında olarak ona itaat etmişlerdir. Moğol Devleti içerisinde çok sayıda Celayirli komutanlar Moğollara hizmet etmişlerdir. Ayrıca ikili arasındaki ilişkileri güçlendirmek adına kız alıp vermişlerdir. Tüm bunların ötesinde Celayirliler, siyasi arenada güçlü bir devlet olmak ve devlet idaresinde yüksek pozisyonlara ulaşmak adına Moğollar, kız alıp verme geleneğiyle birbiriyle akrabalık bağları oluşturdular. Güregân ünvanı Moğol Devletlerinde karşımıza çıktığı gibi Celayirlilerde de benzer durumla karşılaşmaktayız (Ürekli, 1993: 264; Yılmaz, Erzurum: 2002, 2-10; Yinanç, 2001: 64).

mertebeye sahip olup ismi kaynaklarda “Bibi Hanım” olarak da geçmektedir. Bu evlilikle Saray Mülk Hanım “Büyük Hanım” ünvanıyla imparatorlukta etkin bir konuma ulaşmıştır. Timur ile Saray Mülk Hanım, 1370 yılında evlenmiştir. Saray Mülk Hatun, Timur’dan yaklaşık beş yaş küçük olduğu kaynaklarda geçmektedir. Bu evlilik sonucunda Timur, “hân Damadı” anlamına gelen gürgân ünvanı almaya hak kazanmıştı. Dönemin kullanılan paralarına güregân ünvanı basılarak, Cuma hutbeleri ve resmî törenlerde Timur bu ünvanlarla anılmıştı. Bu ünvan, onun siyasi ve sosyal statüsünü yansıtan önemli bir sembol haline gelmişti ve halk arasında büyük saygıyla karşılanmıştı. Timur’un bu ünvanla tanınması, onun liderlik konumunu güçlendirmiş ve otoritesini pekiştirmiştir. Dönemin önde gelen kadın karakteri olan Saray Mülk Hanım, hanedanda ortaya çıkan çeşitli zorlukları aşarak, akıllıca fikirler sunarak siyasi alanda önemli bir konuma yükselmiş ve saygınlığı artmıştır (Semerkândî, 1383: 148; Şâmî, Zafernâme, 65; Barthold, 2015: 21; Kazvîni, 1963: 225-226; Hilda Hookham, 50; İbni Arabşah, 2012: 36; Hândmîr, 1362: 429; Yezdî, 2013: 99, 103; Hurşâh el-Hüseynî, 1965: 50; Clavijo, 2016: 161 ; Manz, 1998: 23; Arbabzadah, 2017: 58-59; Manz, 2000: 261; Blair, 1996: 558; Fayziyev, 1994: 3; Bashir, 2013: 39; Aka, 1994: 187; Marozzi, 2018: 66, 111; Yüksel, 2011: 571; Bademci, 2016: 161; Paydaş, 2019: 940; Kamalov, 2019: 39-40; Jamaluddin, 1984: 790; Munferid, 1382: 51; Jamaluddin, 1978: 917; Eğilmez ve Macit, 2018: 32; Eğilmez, 2010: 47; Yüksel, 2009: 44; Kanat 1996: 37; Rıza, 2016: 19; Paydaş, 2019: 939; Küçük yıldız, 2022: 19-20). Bu evlilik, Timur’un siyasi gücünü pekiştirmek için önemli bir stratejik hamleydi. Saray Mülk Hanım’ın bu evlilik vasıtasıyla Timur’a sağladığı politik destek ve soy bağlantısı, Timur’un idaresindeki devletin gücünü ve itibarını artırmış, siyasi mahiyette otoritesine güç katmıştı. Aynı zamanda bu evlilik Timur’un hanedanına prestij kazandırmanın yanı sıra gelecek kuşakların hükümdarlık konusundaki meşruiyetini güçlendirmiştir.

Timur’un bu evlilikle sadece güregân ünvanını kazanmakla kalmadığı, aynı zamanda meşruiyet açısından büyük öneme sahip olan “soyu anne tarafından Cengiz Hân’a dayanan çocuklara sahip olmak” düşüncesini de gerçekleştirdiğini görmekteyiz. Hanedanlığın devamı açısından çocuk sahibi olmak hanedanın geleceği ve meşruiyet açısından son derece önemli bir hadisedir. Timur’un, Cengiz Hân soyundan gelen Saray Mülk Hanım ile evlenmesinin temel nedenlerinden birisi de buydu. Çünkü bu evlilik, soyunun anne tarafından Cengiz Hân’a dayanmasıyla, Timur’un hanedanının meşruiyetini daha da güçlendirecekti. Çocuk sahibi olma isteği ve doğum gibi hadiselerle önem verme hevesi taşıyan Timur, yalnız hanedanlığın devamını sağlamakla kalmayıp ayrıca gelecek nesillerin yönetimdeki meşruiyetini de kuvvetlendirmiş olacaktı. Bu bakımdan meseleyi izah edecek olursak, Timur’un iyi bir soydan çocuk dünyaya getirmesi hanedanlık geleneğinin ve yönetim yapısının sürdürülebilirliği açısından büyük öneme sahipti. Fakat Saray Mülk Hanım’ın sadece kız çocuğu olmuş, Timur’un beklentisi olan bir erkek çocuğunu dünyaya getirememiştir. Bu duruma rağmen Saray Mülk Hanım, “Büyük Hatun” olmadaki prestijinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Timur, bu olay üzerine 1397 yılında Moğolistan hâkimi Çağataylı Hızır Hâce Hân’ın kızı Tükel Hanım/Tokal Hanım ile evlilik gerçekleştirmişti. Saray Mülk Hanım’dan sonra Timur’un eşi olarak tanınan Tükel Hanım, “Küçük Hanım” ünvanını almıştır. Bu hatun, Saray Mülk Hanım’dan sonra hanedanın en saygın kadını olmuştur. Ancak, Tükel Hanım’ın Timur’a bir erkek evlat doğuramamış olması, beklenenin aksine, onun prestij ve saygınlığını etkilememiştir. Tükel Hanım, soyunun getirdiği itibarı ve saygıyı korumayı başarmıştır (Yezdî, 2013: 275; Togan, 2003: 25; Aka, 2000: 16; Bretschneider, 1888: 231, 257; Schiltberger, 1995: 47-49; Marozzi, 2018: 87-88; Yüksel, 2011: 572; Yüksel, 2010: 239-240).

Timurlu hükümdarlarının yaptığı evlilikler Timur’un halefleri ile de devam etmiştir. Evlilik çağına gelen şehzade adayları için uygun eşler bulan Timur, bu evliliklerin gerçekleşmesine vesile olmuştur. 1374 yılında Timur oğlu Cihângîr’i Özbek kökenli Sevin Beg Hanzâde (Süyün Bek Hanım) ile evlendirerek torunlarını ve haleflerini Cengiz Hân soyuna bağlama girişiminde bulundu. Bu şekilde Timurlu hanedan içerisinde güregân ünvanını alan başka bir kişi de Cihangir’dir (Mîrhand, 1339: 58; Şâmî, 1987: 56, 81-82; Yezdî, 2013: 108-109; Hândmîr, 1362: 423; Hurşâh, 1965: 54; Fayziyev, 1994: 22; Alan, 2015: 33; Kanat ve Alican, 2018: 58; Yüksel, 2010: 240). Timur, bir kez daha diğer oğlu Ömer Şeyh’i, Çağatay kökenli Hızır Hâce’nin kızı Mülket Ağa ile evlendirerek birleştirmiştir. 1394 yılında Ömer Şeyh’in vefatıyla, dul kalan eşi Mülket Ağa’nın Şahrüh ile evlendirilmesi münasip görülmüştür ve bu evlilik yöntemi leviratus usulü olarak adlandırılmaktadır. Leviratus usulü evlilikler, ekonomik hedefler gözeterek aile mirasının devamını sağlama amacını taşımaktadır. Bu yöntem, temelini baba soyuna dayalı bir akrabalık bağı oluşturmakta yatar. Geleneksel olarak uygulanan bu evlilik türü, toplumsal normların korunmasına katkıda bulunurken aynı zamanda aile birliğinin güçlenmesine de hizmet etmektedir. Bu çerçevede, Miranşah’ın, Ögeday soyundan Suyurgatmış’ın kızı Uran Sultan Hanike ile evlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Timur, Şahrüh’u siyasi evlilikler aracılığıyla asil bir soy oluşturma hedefi doğrultusunda yönlendirmiştir. Timur’un dünürü Gıyaseddîn Tarhan bu konuya verilebilecek en iyi örnektir.⁴ Kaynaklarda geçen bilgiye göre, Gıyaseddîn Tarhan’ın üç kızının

⁴Gıyaseddîn Tarhan, Gevherşâd’ın babası olarak bilinir ve Cengiz Hân tarafından Tarhan yapılan tanınmış bir Moğol olan Kışlık’in soyundan gelmektedir. Kışlık’in Uranaut Kilkinut ve Sulduz Boyları’na bağlı olduğu hususunda bilgiler mevcut olduğu bilgine ilaveten bir de Cengiz Hân’ın oğlu Çağatay’ın emirleri arasında olduğu da düşünülmektedir (Alan, 1999: 231).

Timur'un oğul ve torunlarıyla evlilik yaptığıdır. Timur'un, Gıyaseddîn'in kızlarını oğul ve torunlarıyla evlendirilmesinde, Emîr'in atası Kışlık'in Cengiz Hân tarafından tarhan olması ve bu geleneğin daha sonra Çağataylı emîrlar arasında yaygınlaşması önemli bir etken oluşturmıştır. Gıyaseddîn'in kızlarından Nigâr Ağa, 1392'de Timur'un torunu Pir Muhammed b. Ömer Şeyh ile diğer kızı Saadet Sultan ise aynı yıl Rüstem b. Ömer Şeyh ile evlenmiştir (Woods, 1990: 20,21, 43; Barthold, 2015: 36; Alan, 2007: 87; Tombuloğlu, 2020: 325).

Bu bağlamda Uluğ Bey/Bîk (الغ بك) Timur'un ölümünden önce düzenlediği bir merasimle evlenmiştir. Uluğ Bey'in ilk eşi, Cengiz Han'ın oğlu Ögeday sülalesine mensup Sultan Han'ın kızı Aka Begüm (Öge Begüm) olmuştur. Uluğ Bey, ayrıca Ögeday soyundan Sultan Mahmud Hân'ın kızı Akı Sultan Hanike, Çağatay Hân soyundan Moğolistan hâkimi Hızır Hâce Hân'ın oğlu Şem-i Cihân'ın kızı Hüsn Nigâr Hanike, Cucî Hân soyundan Dervîş Hân'ın kızı Şükür Bî Hanike ve Özbek Hân soyundan Ak Sufî'nin kızı ile olmak üzere toplam beş Cengizli kadınla evlenmiştir. Bu evliliklerle, Uluğ Bey'in Cengiz Hân sülalesinin neredeyse tüm kollarından eş alarak meşruiyetini pekiştirmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır. Uluğ Bey, Sultan Mahmud Hân'ın kızı Ak Sultan Hanike ile olan evliliğinden dolayı güregân ünvanını almış ve bu ünvan, Uluğ Bey döneminde bazı sikkelere de işlenmiştir. Uluğ Bey'in "güregân" ünvanını alması, bu planın başarısını işaret etmekle birlikte, ünvanın sikkelere işlenmesi bu başarının somut bir göstergesidir. Ancak, Uluğ Bey, ilk eşi Aka Begüm'ün 1419 yılında vefatının ardından, Mahmud Hân'ın kızı Ak Sultan Hanike ile de boşanmıştır. Uluğ Bey, bu boşanmanın ardından Moğolların kendisini destekleyeceğini ummuş, fakat bu strateji, Cengizli sülaleden gelen eşiyle olan ittifakın sona ermesiyle istenmeyen sonuçlar doğurmuştur. Bu durum, Uluğ Bey'in annesi Gevher Şâd Begüm önderliğindeki Tarhanlı sülalesine karşı olan konumunu zayıflatmış olabilir. Uluğ Bey'in annesi önderliğindeki Tarhanlı sülalesine karşı zayıf duruma düşmesi evlilik stratejisinin hem aile içi hem de dış siyasi ilişkiler üzerindeki geniş kapsamlı etkilerini göstermektedir. Kısacası Moğollarla olan dostluğun kesilmesi, Uluğ Bey'in siyasi pozisyonunu ve meşruiyetini olumsuz yönde etkilemiştir. Yine Cengiz soyundan bir kadınla evlenen Uluğ Bey'in oğlu Ahmed Hân da güregân ünvanını kullanmıştır (Tombuloğlu, 2020: 330; Blair, 1996: 564; Barthold, 2015: 90-91; Marozzi, 2018: 187).

1451-1458 yılları arasında Şahruh'tan sonra tahta geçen Ebû Sa'îd de çeşitli siyasi ve stratejik evlilikler gerçekleştirmiştir. Ebû Sa'îd, sırasıyla Cucî Hân soyundan gelen Ebû'l Hayır Hân'ın kızı Hanzâde Begüm, Mirza İbrahim'in kızı Afak Ağaçe Kükeltaş, Şahruh'un soyundan gelen Uluğ Bey'in kızı Aka Begüm ve Alaüddevle'nin kızı Rukiye Sultan Begümle evlilik yapmıştır. Bu evliliklerin yanı sıra dönemin önemli emîrların destek almak amacıyla Buga Tarhan'ın kızı Melik Sultan Begüm, Şâh Velî Sultuz'un kızı Zeynep Ağa, Emîr Muhammed Hudaydad'ın kızı Kurluk Bike Ağa ve Şah Muhammed Bedaşi'nin kızı Şehzade Begüm ile de evlenerek çeşitli ittifaklar gerçekleştirmiştir. Ebu Sa'îd'in oğullarına yaptığı evlilikler de stratejik bir önem taşımaktadır. Sultan Ebu Sa'îd, oğullarından Sultan Ahmed'e Argun boyundan Habibe Sultan'ı ve Barlas boyundan Latif Begüm'ü eş olarak seçmiştir. Ebû Sa'îd, diğer oğlu olan Sultan Mahmud'a Tirmizli Hanzâde Begüm'ü ve ünlü Ali Bey'in kızı Paşa Begüm'ü evlendirmiştir. Bu evlilikler, Ebu Sa'îd'in hem siyasi hem de askeri destek sağlama amacı güttüğünü ve dönemin önemli aileleriyle ittifaklar kurma stratejisini yansıtmaktadır. Hükümdarın tarz siyasi evliliklerin yaygın olarak uygulanması, hanedanın meşruiyetini önemli ölçüde güçlendirmiştir (Woods, 1990: 34-38; Yüksel, 2010: 241-242; Tombuloğlu, 2020: 330-331; Blair, 561).

Soy bakımından meşruiyet ve güç ilişkilerinin önem kazandığı Timurlular döneminde hükümdarların aile bağları ve evlilik politikaları mühim bir rol oynaması hükümdarlığın sonuna kadar süre gelmiştir. Hüseyin Baykara, Timurluların son ve en ünlü hükümdarlarından biri olup 1438'de Herât'ta doğmuştur. Hüseyin Baykara'nın babası Gıyâseddin Mansur Mirza, Timur'un ikinci oğlu Ömer Şeyh'in en küçük oğlu olan Baykara Mirza'nın üçüncü oğlu olduğu bilinmektedir. Öte yandan Hüseyin Baykara'nın annesi Fîrûze Begüm, Timur'un büyük kızı Ağa Begüm'ün oğlu olan Sultan Hüseyin'in kızıdır ve Fîrûze Begüm'ün annesi Miranşah Mirza'nın kızıdır. Bir diğer akrabalık bağı ise, Hüseyin Baykara'nın Timur'un oğulları Miranşah Mirza ve Ömer Şeyh Mirza'nın torunu olduğudur. Bu aile bağları, Sultan Hüseyin Baykara'nın hem baba hem de anne tarafından Timur'un soyundan geldiğini ve bir bakıma da Cengiz soyuna dayandığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Hüseyin Baykara, Timurluların köklü soyunu hem annesi hem de babası aracılığıyla taşıyan bir hükümdar olarak dikkat çekmektedir. Aynı zamanda Baykara, Mâverâünnehir hükümdarlarından Mîrzâ Mirek ile de akrabalığı sayesinde de soy bakımından iyi bir aileye dayanmaktadır (Hâdmîr, 1362: 113-114; Mîrhand, 1339: 7-8; Rejepova, 2019: 36; *Hüseyin-i Baykara Divân'ından Seçmeler*, 1987: 2).

Timurlularda Cengiz Hân soyundan gelmek Timurlu kadını diğer kadınlardan ayıran önemli bir farktır. Yapılan toy ve eğlencelerde soylu kadın en önde içeri girmekte ve hizmetlileri ardı sıra ona eşlik etmektedirler. Hatta resmi divan toplantılarında hanedanın soylu kadınları Timur'un yanı başında otururdu. Annesini küçük yaşta kaybeden Timur, eşlerine oldukça düşkün olup onlara saygıda ve sevgide kusur etmemiştir. Hanedanın soylu kadınların ismine ithafen önemli mimarî eserler yaptırmış. Soylu kadınlar, toplum nezdinde baskın bir kesimi

oluşturmalarından dolayı kendi adlarına önemli vakıf eserleri ve mimari yapılar inşa etmişlerdir. Böylelikle Timurlu toplumuna meşruiyet kazandıran kadınlar ölümden sonra da kıymetli mabetlerle isimlerini yaşatmayı başarmışlardır. Timur, hükümdarlığı süresince iyi soylu evliliklere meyletmiş herhangi bir cariye ile yapılan evliliklere karşı çıkmıştır. Bu durumun en iyi örneği Halil Sultan ve Şad-ı Mülk hatunun evliliğidir. Bu evliliğe Timur'un karşı çıkmasına rağmen Halil Sultan gizlice evlenmiştir. Durumu haber alan Timur kadın hakkında ölüm emri verse de hanedanın soylu ve akıllı hatunu Saray Mülk Hatun'un Şad-ı Mülk'ün hamile olduğu iddiasıyla araya girmesiyle ölüm emri durdurulur. Tarihi kaynakların verdiği malumata göre iyi soylu yapılan evlilikler devlete fayda sağlarken Timur'un müsaade etmediği Şad-ı Mülk Hatun ve Halil Sultan evliliği devlete büyük zarar vermiş ve Timur'un haklılığını ortaya çıkarmıştır. Bu şekilde Timur devleti yönetmenin ön koşulu olan hân ünvanıyla meşruiyet temellerini güçlendirmiştir (Hasan-ı Rumlu, 2006: 78-79; Hâfız-i Ebrû, 1372: c. I Fasîh Hâfî, 1239: c. III, 180: Tacû's-Selmânî, 1999: 34-35; Jamaluddin, 1984: 1984; Roux, 2012: 37).

Sonuç

Siyasi bir mekanizmanın varlığını devam ettirmesi için güçlü temellere ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Bunu da devletler, yönetimlerini bir meşruiyete dayandırarak sağlamıştır. Bu bağlamda, devletlerin varlıklarını devam ettikleri uzun süre boyunca meşruiyetlerini neye dayandırdıkları sorusu akla gelmektedir. Tabii meşruiyet meselesini değerlendirirken dönemin olaylarının kendi tarihsel koşulları içerisinde şekil aldığı fikrini göz ardı etmemek lazım. Eski Türkler ve benzer toplumların meşruiyet algısının temelinde güç elde etme ve tanrısal bir meşruiyet anlayışı yatmaktadır. Bu anlayış, siyasi otoritenin Tanrı tarafından verildiğine inanılarak meşrulaştırılmıştır. Bu düşünce yapısı, siyasi gücün kaynağının yüce bir otoriteden geldiği ve bundan dolayı gücün sorgulanmaması gerektiği algısını oluşturmaktadır. Ancak zamanla siyasi meşruiyet anlayışı değişime uğramış ve soyluluk ya da hanedanlık gibi farklı faktörlere dayandırılmıştır. Örneğin, Timur'un ölümünden sonra olası bir taht kavgasını önlemek için hanedanlık veliahdını seçme sürecinin soyluluk ve aile bağlarına dayalı bir meşruiyet algısının izlerini taşıdığını anlamaktayız. Bu seçim, soy ilişkisine dayanan meşruiyet anlayışının bir yansımasıdır. Hanedanlığa devletin en büyüğü değil en soylusunun atanması bunu açıkça göstermektedir.

Moğollar ve Timurlularda devlet yönetimini sağlam temellere dayandırmak adına uyguladıkları meşruiyet kaynağı olarak evlilik yoluyla güreğân ünvanına ulaşma meselesi önemini sürekli korudu ve iyi soylu bir toplum olma bilinci güdüldü. Tarihin eski zamanlarında meşruluğun Kut anlayışına dayandırılmasına rağmen zamanla bu düşünce değişmiş ve meşruiyeti değişik yollarla elde etmişlerdir. En dikkat çeken ve en önemlisi siyasi evlilik olmuş ve sistemli bir şekilde uygulanmıştır. Bu değişim Moğollarda görülmekle birlikte yoğun olarak Timurlu Devletinde yaşatılmış ve İmparatorluğu güçlü temellere dayandırmıştır. Böylece devletin damatları devlet yönetiminde ön plana çıktığı gibi eşleri de toplumun değerli kesimini oluşturmuş ve kıymetli hanımlar olarak tarih sahnesindeki yerini almışlardır. Bir Türk devletinin kurucusu olan Timur'un Moğol soyuna mensup kadınlarla evlenmesi, tartışmalı bir mesele olarak değerlendirilse de, bu uygulamanın devlet yönetimini meşrulaştırma bağlamında gerekli olduğu ve devlete zararlı olmadığı algısını uyandırmaktadır. İyi soylu kadınlara değer veren bu toplumların amacı Cengizli soyuna mensup erkek evlatlar dünyaya getirerek hanedanlığın devamını sağlamak olmuştur. Fakat ne Saray Mülk Hatun ne de Mülket Ağa Timur'a bir erkek evlat verememiştir. Tabii bu kadınların toplum nezdinde itibarını sarsmamış aynı değerleri ve kıymetlerini korumuşlardır. Dönemin hükümdarları ve ardıllarının evlilik yoluyla meşruiyeti sağlama politikası, imparatorluğun sonuna kadar sürdürülmüştür. Bu evlilikler neticesinde kadınlar toplum nezdinde büyük bir itibara kavuşmuş ve hanedanın en gözde kadınları olmuşlardır. Hanedan üyesi kadınlar toplumda o kadar etkili bir konuma ulaşmışlar ki önemli mimari yapılara ve vakıflara imza atmış ve isimlerini öldükten sonra da yaşatabilmişlerdi. Moğol ve Timurlular iktidarının meşruiyeti üzerinde herhangi bir olumsuz sonuçla karşılaşmamıştır. Aksine hükümdarlar meşruiyetlerini sağlam temellere dayandırmışlar ve sembolik bir ifade ile "hân" ünvanını kullanmışlardır. Moğollar güreğân ünvanlı damatlarla sağlam temellere dayalı askeri bir ordu kurarken Timurlular ise bu ünvanla hânın damadı olarak kadınlar aracılığıyla güçlü bir yönetim anlayışı oluşturmuşlardır.

KAYNAKÇA

Abdullah Hâtîfî, (1958). *Timurname*, Madras.

Abû'l-Farac, G. (1950). *Abû'l-Farac Tarihi*, Cilt 2, (Çev: Ömer Rıza Doğrul), TTK, Ankara

Aka, İ. (1994). "Mîrzâ Şahrûh Zamanında (1405-1447) Timurlularda İmar Faaliyetleri", *Belleten*, Vol. 48, No. 189-190, ss. 285-297.

Aka, İ. (1994). *Mirza Şahrûh ve Zamanı (1405-1447)*, TTK, Ankara.

- Aka, İ. (2000), "Timur Sâdece Bir Asker mi idi?", *Belleten*, Cilt LXIV, Sayı 240, 453-466.
- Aka, İ. (2012) "Timur", *DİA*, Cilt. 41, İstanbul, 173-177.
- Alan, H. (1996). *Sultân Ebû Sa'îd Devri Timurlu Tarihi (1451-1469)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Mimar Sinan Üniversitesi.
- Alan, H. (1999). "Bir Timurlu Hanımı; Gevherşâd ve Tarhanî Emîrler", *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, (Ed: Mehmet Ersan), İzmir, ss. 232-248.
- Alan, H. (2007). *Bozkırdan Cennete Timurlular 1360-1506*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Andican, A. (2019). *Emir Timur Tarih, Siyaset, Miras*, Selenge Yayınları, İstanbul.
- Anonim, (1986). *Moğolların Gizli Tarihi I*, (Çev: Ahmet Temir), TTK, Ankara.
- Arbabzadah, N. (2017,). "Women and Religious Patronage in the Timurid Empire", *Afghanistan's Islam, From Conversion to the Taliban*, (Ed: Nile Green), University of California Press, California 57-70.
- Âştîyânî, A. İ. (1389). *Tarihî Moğol*, Tahran.
- Aybakan, B. ve Dönmez, İ. K. (2004). "Meşrû", *DİA*, Cilt 29, İstanbul, 378-383.
- Bademci, A. (2016). *Cengiz Yasası ve Timur ve Timur ve Tüzükâtı*, (2. Basım), Ötüken, İstanbul.
- Barthold, W. (2006). *Türk-Moğol Ulusları Tarihi*, (Çev: Hasan Eren), TTK, Ankara.
- Barthold, W. (2015). *Uluğ Beg ve Zamani*, (Çev: İsmail Aka), (2. Baskı), TTK, Ankara.
- Barthold, W. (2021). *Kafkasya ve Doğu Avrupa Tarihi*, Pınar Yay., İstanbul.
- Bashir, S. (2013). *Fazlullah Esterabâdî ve Hurufilik*, (Çev: Ahmet Tunç Şen), Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Biber A. ve Turancı E. (2014). "Toplumsal Şeytan Üçgeni: İktidar, Hegemonya ve Propaganda", *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 21, 28-41.
- Blair, S. S. (1996). "Timurid Signs of Sovereignty", *Oriente Moderno, Nuova Serie*, Vol. II, 551-576.
- Boyle, J. A. (1963). "The Mongol Commanders in Afganistan and India According to the Tabaqat-ı Nasırı of Juzjani, *Islamic Research Institu, International Islamic University*, Islamabad, pp. 235-247.
- Boyle, J. A. (1956). "On the Titles Given in Juvaini to Certain Mongolian Princes", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 19, ½, 146-154.
- Bretschneider, E. M. D. (1888). *Mediaeval Researches From Eastern Asiatic Sources*, II, London.
- Broadbridge, A. F. (2016). "Family and Politics: The Ilkhanid-Oirat Connection", *Journal of the Royal Asiatic Society, Third Series*, Vol. 26, No. 1/2, The Mongols and Post-Mongol Asia: Studies in Honour of David O. Morgan, 121-135.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Clarendon, Oxford.
- Clavijo, R. G. (2016). *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*, (Çev: Ömer Rıza Doğrul), (1. Basım), İstanbul.
- Cüveynî, (2013). *Tarih-i Cihan Güşa*, Cilt I-III, (1.Baskı), (Çev: Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Çelik, B. (2010). "Cengiz Han Oğlu Toluy I: Ailesi", *SUTAD*, Sayı 50, 375-393.
- Çetin, H. (2003). "Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 58, Sayı 3, 61-88.
- D'ohsson A. C. M. (2014). *Moğol Tarihi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, (Haz: Ekrem Kalan), İstanbul.
- Duman, N. A. (2023), "Osmanlı Devleti'nde İktidarın Meşruiyeti Üzerine", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 78, No. 4, 663-686.

- Ebû'l Kâsım Şukrâ'î, (1316). *Silsile-i Tîmûrî ya Gûrgânî*, Hemedân.
- Eğilmez S. (2010). *Krallara Mektuplar (Timur Tarihi ve Avrupa Krallarına Mektupları)*, Fenomen Yay., Erzurum.
- Eğilmez S. ve Macit E. (2018). *Bozkırların Son Fatih Emir Timur Tarihi ve Avrupa Diplomatiği*, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Elewy, H. G. (2012). "On Women, Power, and Politics During the Last Phase of the Ilkhanate", *Arabica*, T. 59, Fasc. 6, 709-723.
- Fakhr al-dîn Dâvûd Banâkatî, (1969). *Târikh e Banâkatî*, (Ed: Ja'far Shear), Tahrân
- Fasîh Ahmed b. Celâleddîn Muhammed Hâfî, (1239). *Mücmel-i Fasîhî*, Cilt. III, (Tashih: Mahmûd Ferruh), Kitâbfurûş-i Bâstân, Meşhed.
- Fayziyev, T. (1994). *Timur Dönemi Prensesleri*, A. Kodiriy Halk Mirası Yayınları, Taşkent.
- Galstyan, A. G., (2017). *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*, (Çev: İlyas Kamalov), (1.Baskı), Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Golubev, G. (2011). *Uluğ Bey*, (Trc: Abdrasul İsakov), TTK, Ankara.
- Göktürk G. (2021). "Toplum ve Siyaset", *Genel Hatlarıyla Sosyoloji*, (Ed: Musa Yavuz Alptekin), Nobel, Ankara.
- Gördeğir, E. (2019). "İlhanlı Hükümdarlarının Leviratus Gelenegine Uygun Evlilikleri", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 12, Sayı XLIII, 1324-1340.
- Grousset, R. (2011). *Stepler İmparatorluğu -Attilâ, Cengiz Han, Timur-*, (Trc: Halil İncalcık), (Haz: Ertuğrul Tokdemir- Mustafa Dönmez), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Gülensoy, T. "Altay Dillerindeki Akralık Adları Üzerine Notlar", *Türk Dili Araştırma Yıllığı- Belleten*, Ankara: TDK Yayınları, 1973-1974, 293-318.
- Gülensoy, T. ve Küçüker, P. (2015). *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Güler, N. (2016). *Hârezmşâhların Moğollar ile Münasebetleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi.
- Hacı, Ö. (2018). *Cengiz-Nâme*, (Haz. İlyas Kemaloğlu), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Hâfiz Ebrû, (1372). *Zübdetü't-Tevârih-i Baysungurî*, c. I-II, (Yay. Seyyîd Kemal Hac Seyyîd Cevâdî), Vizâret-i Ferhengi İrşâd-ı İslâmî, Tahrân.
- Hândmîr, (1362). *Târih-i Habîbü's-Siyer fî Ahbâr-i Efrâd-ı Beşer*, IV, (Nşr. Muhammed Debîr Siyâkî), Kitâbfurûş-i Hayyâm, Tahrân.
- Hartog, L., (2003). *Cengiz Han Dünyanın Fatih*, (Çev: Serkan Uzun), (1. Baskı), Dost Kitabevi, Ankara.
- Hasan-ı Rumi, (2006). *Ahsenü't-Tevârih*, (Çev: Mürsel Öztürk), TTK, Ankara.
- Hookham, H. (1962). *Tamburlaine The Conqueror*, London.
- Hurşâh b. Kubâd el-Hüseynî, (1965). *Târih-i Kutbî*, (5. Kısım), (Mrt: Seyyid Mücâhid Hüseyin Zeydî), Câmiat-ü Milliye-i İslâmiyye, Yeni Delhi.
- Hüseyin-i Baykara Divân'ından Seçmeler, (1987). (Haz: Kemal Eraslan), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 709, Ankara.
- İbni Arabşah, (2012). *Acâibu'l Makdûr Fî Nevâib-i Timûr*, (Çev: Ahsen Batur), Selenge, İstanbul.
- İbni Tagrıberdi, (2013). *En-Nücûmu'z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, (Çev: Ahsen Batur), Selenge, İstanbul.

- İbnü'l Esir, (2016). El-Kâmil Fi't-Tarih, (Çev: Ahmet Ağırakçe, Beşir Eryarsoy vd.), Cilt. 9, Ocak Yayıncılık, İstanbul.
- İnan, A. (1951). "Güvey Kelimesi Hakkında", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt. IX, 139-145.
- İsmail, A. (2000). *Timur ve Devleti*, TTK, (2. Baskı), Ankara.
- Jackson, P. (2022). *Moğollar ve İslam Dünyası*, (Çev: Ali Fahri Doğan), Selenge İstanbul.
- Jamaluddin, S. (1978). "The Political Significance of the Matrimonial Alliances of Amir Timur", *Proceedings of the Indian History Congress*, 39/2, 915-923.
- Jamaluddin, S. (1984). "Status of Women of the Ruling Timurid Family", *Proceedings of the Indian History Congress*, 45, 789-796.
- Johannes, S. (2020). *Timur'un Sarayında (Fransa'ya Gönderdiği Elçinin Kaleminden Emîr Timur'un Hayatı, Devleti ve Halkı)*, (Çev: Ahmet Deniz Altuntaş), Kronik, İstanbul.
- John E. W. (1990). *The Timurid Dynasty*, Indiana University, Bloomington.
- Kadı Ahmed Gaffârî Kazvînî, (1963), *Târih-i Cihân-Ârâ*, Kitâbfurûş-i Hâfız, Tahrân.
- Kafalı, Mustafa, "Cengiz Han" *DİA*, Cilt VII, İstanbul 1993, 367-369.
- Kafesoğlu, İ. (1953). "Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, V (8), İstanbul, 105-136.
- Kafesoğlu, İ. (2000). *Harezmşahlar Devleti Tarihi (485-618/ 1092-1221)*, TTK, Ankara.
- Kafesoğlu, İ. (2009). *Türk Millî Kültürü*, Ötüken, İstanbul.
- Kamalov, Z. (2019). *Kılıç ve Kalem Tutan Hanımlar*, Çağaloğlu Yayınevi, İstanbul.
- Kanat C. ve Alican M. (2018). *Timur –Yıldızların Bahtına Hükmeden Son Cihangir-*, (1. Baskı), Yaditepe Yayınları, İstanbul.
- Kanat, C. (1996). *Memlûk-Timurlu Münasebetleri (1382-1447)*, (Yayımlanmış Doktora Tezi) Ege Üniversitesi.
- Kazvînî, A. G., (1963). *Târih-i Cihân-Ârâ*, Kitâbfurûş-i Hâfız, Tahrân.
- Kemâlüddîn Abdürrezzâk b. Celâldîn İshâk es-Semerkândî, (1383). *Matla'-ı Sadeyn ve Mecmâ'-ı Bâhreyn*, Cilt. I-II-III-IV, (Haz.: Abdülhüseyn Nevâî), Pejuheşgâh-ı Ulûm-i İnsânî, Tahrân.
- Kuran, E. (1990). "Türk Ailesinin Tarihi Gelişmesi", *Türk Yurdu Aile Özel Sayısı*, Cilt 10, 54-55.
- Kurtoğlu, Y. (2021). *Eski Orta Asya Türk Devletleri'nde Aile*, *Türk Tarih Kurumu*, 2. Baskı, Ankara.
- Küçükyıldız, N. (2022). *Timurlular Döneminde Kadın*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi.
- Lessing, F. D. (2003). *Moğolca-Türkçe Sözlük*, Cilt 2, (Çev: Günay Karaağaç), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Macit, E. (2017). *Timurlular Zamanında Azerbaycan*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi.
- Manz, B. F. (1998). "Temur and the Problem of a Conqueror's Legacy", *Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, Cambridge University Press, Vol. 8, No. 1.
- Manz, B. F. (2000). "Timur ve Hakimiyetin Sembölü", (Çev: Musa Şamil Yüksel), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XV, 257-272.
- Manz, B. F., (2003). "Women in Timurid Dynastic Politics", *Women in Iran From the Rise of Islam to 1800*, (Ed.: By Guity Nashat and Bisbeck), Urbana and Chicago, University of Illinois Press.
- Manz, B. F., (2008). *Timurlu İran'ında İktidar, Siyaset ve Din*, (Çev: Dilek Şendil), Türkiye İş Bankası, İstanbul.
- Marozzi, J. (2018). *Timurlenk (İslam'ın Kılıcı, Cihan Fatih)*, (Çev: Hülya Kocaoluk), YKY, İstanbul.

Mîrhând, (1339). *Ravzatu's-Safâ fî Sîret-i el-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, Cilt. VI-VII, (Nşr. Abbâs Zeryâb), Müessese-i Hayyam ve İntişârât-ı Pirûz, Tahrân.

Moğolların Gizli Tarihi. (2016), (Çev: A. Temir), TTK, Ankara.

Mu'inuddîn N. (1957). *Müntehabü't-Tevârîh-i Mu'inî*, (Yay: Jean Aubin), Kitâbfurûş-i Hayyâm, Tahrân.

Munferid, M. F. (1382). *Peyvend-i Sîyaset ve Ferheng Der Asr-ı Zevâl-ı Timuryân ve Zuhûr-ı Safeviyyân (873-911/1468-1505)*, İntişârât-ı Danîşgâh-ı Tahrân.

Nizamüddin Şâmî, (1987). *Zafernâme*, (Çev: Necati Lugal), TTK, Ankara.

Oktay, C. (2005), *Siyaset Bilimi İncelemeleri*, Alfa, İstanbul.

Okumuş, E. (2010). *Meşruluğun Toplumsal Gerçekliği*, İnsan Yayınları, İstanbul.

Oruç, C. (2023). "Bâbü'rün İktidar Mücadelesinde Meşruiyet Kaynağı Olarak Türklük, Timur ve Timur Mirası", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, 547-560.

Özaydın, A. (2012). "Unvan", *DİA*, Cilt 42, İstanbul.

Özgüdenli. O. G. (2020). "Moğollar", *DİA*, Cilt 30, İstanbul, 225-229.

Özyetkin, A. M. *Eski Türk resmi yazışma geleneğine dair: Timürlü hükümdarı Ebu Sa'id Küregen'e ait Uygur harfli 1468 tarihli bir bitik*. <https://kutuphane.tdk.gov.tr/details?id=28712>

Paydaş, K. (2019). "Timur'un Askeri Faaliyetlerinde Av'ın Önemi" *Tarih Yolunda Bir Ömür Prof. Dr. İsmail Özçelik'e Armağan*, (Ed: Burak Kocaoğlu), Ankara, 939-945.

Rejepova, A. (2019). *Timurlularda Kültürel Hayat ve Sultan Hüseyin Baykara Dönemi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Reşidüddîn Fazlullâh-î Hemedânî, (1362). *Câmi'ût – tevârih: 718/1318*, Cilt I-II, (Haz: Behrem Kerîmî), İntişârât-ı İkbâl, Tahrân.

Reşidüddin Fazlullah, (2013). *Câmiu't – Tenvârih (İlhanlılar Kısmı)*, (Çev: İsmail Aka- Mehmet Ersan-Ahmad Hesamipour Khelejani), Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Roux, J. P. (2018). *Babur -Büyük Moğolların Tarihi-*, (Çev: Lale Arslan Özcan), Dergah Yayınları, İstanbul.

Roux, J. P., (2001). *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, (Çev: Lale Arslan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Rybatzki, V. (2006). *Die Personennamen und Titel der Mittelmongolischen Dokumente: Eine Lexikalische Untersuchung*, Helsinki.

Schiltberger, J. (1995). *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, (Çev: Turgut Akpınar), İletişim, İstanbul.

Semerkindî, Kemâleddîn Abdurrezzâk, (1383). *Matla'-ı Sa'deyn ve Mecma'-ı Bahreyn, I-II*, (Haz: Abdülhüseyn Nevâî), Pejuheşgâh-ı Ulûm-i İnsânî, Tahrân.

Soslu, S. (2017). "Kapadokia Krallığı'nda Siyasi Evlilikler ve Kurulan İttifaklar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 36, Sayı 61, 9-29.

Spuler, B. (2011), *İran Moğolları -Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri /1220-1350*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Subaşı, Ö. (2021). *Moğollarda Kadın, Evlilik ve Dış Siyaset*, Selenge, İstanbul.

Subaşı, Ö. (2022). "Siyasî Evlilikler Bağlamında Moğol Dış Politikası ve Kadın", *Anasay*, Yıl 6, Sayı 21, 3-49.

Şahin, S. (2017). *Kıssa-i Temur-Name*, Palet Yay., Konya.

Şerefüddin Ali Yezdî, (2013) *Emîr Timur-(Zafernâme)*, (Çev: Ahsen Batur), Selenge, İstanbul.

Tacü's-Selmânî, (1999). *Tarihnâme*, (Çev: İsmail Aka), TTK, 2. Baskı, Ankara 1999.

Temir, A. (2002). "Moğol (veya Türk-Moğol) Hanlığı", *Türkler*, Cilt VIII, Ankara, 256-264.

- Togan, İ. (2003). "Turkic Dynasties: 9th to 15th Century", *EIC*, (Ed: Suad Joseph, Leiden-Boston), Brill.
- Toğan, İ. (2002). "Çinggis Han ve Moğollar", *Türkler*, Cilt VIII, Ankara, 235-255.
- Tombuloğlu, T. (2020). "Timurlu Devletinde Yapılan İttifak Evlilikleri", *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4 (2), 322-334.
- Turğut, F. (2017). "Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar", *Medeniyet ve Toplum*, Cilt 1, Sayı 1, 93-117.
- Türcan, T. (2010). "Şeriat", *DİA*, 38, İstanbul, 571-574.
- Türkçe Sözlük, (2011), (Haz: Şükrü Halûk Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ürekli, M. (1993). "Celayirliler", *DİA*, Cilt 7, İstanbul, 264-265.
- Vladımcı, B. Y. (1950). *Cengiz Han*, (Çev: Hasan Ali Ediz), MEB, İstanbul.
- Vladımcı, B. Y. (1987). *Moğolların İktisadî Teşkilatı*, (Çev: Abdulkadir İnan), TTK, Ankara.
- Wing, P. (2016). "Introduction and Source for the History of the Jalayirids", *The Jalayirids*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Woods, J. E. (1990). *The Timurid Dynasty*, Bloomington, Indiana University.
- Yağlı, A. R. (2016). *Timur Tüzükatı –Bozkırın Töresi-*, (1. Basım), Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Yılmaz, B. (2002). *Celayirliler Kabile-Devlet*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi.
- Yinanç, M. H. (2001). "Celâyir", *İA*, Cilt 3, MEB Yay., Eskişehir 64-65.
- Yinanç, M. H. (1977). "Celâleddin Harzemşah", *İA*, Cilt 3, İstanbul, 49-53.
- Yuvalı, A. (2017). *İlhanlı Tarihi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Yücel, M. U. (2001) "Kalmuklar", *DİA*, Cilt 24, İstanbul, 267-268.
- Yücel, M. U. (2010). *Moğollar Tarihi*, İÜ Ders Kitabı, İstanbul.
- Yüksel, M. Ş. (2009). *Timurlularda Din-Devlet İlişkisi*, TTK, Ankara.
- Yüksel, M. Ş. (2010). "Meşruiyet Kaynağı Olarak Timurlu Kadını", *Ekev Akademi Dergisi*, Cilt 14 Sayı 45, 237-246.
- Yüksel, M. Ş. (2011). "Timurlularda Kadın", *Ortaçağda Kadın*, (Ed: Altan Çetin), Ankara, 569-592.
- Zhao, G. Q. (2001). "Marriage as Political Strategy and Cultural Expression: Mongolian Royal Marriages From World Empire to Yuan Dynasty, Yuan shi", *Biographies of Empresses and Imperial Concubines*, Volume 114, New York.
- Zorlu, S. E. (2022). "Eski Türklerde ve Osmanlı Devleti'nde Meşruiyet İnancı Bağlamında Devlet Başkanının Belirlenmesi", *Necmeddin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/2, 501-533.